

ตอนที่ 5

ในบทก่อน ๆ เนื้อหาสาระที่ได้กล่าวไว้จะเป็นหัวข้อที่นักมานุษยวิทยาใช้ศึกษา และผลหรือเนื้อหาที่ได้ประสบในสังคมชนิดต่าง ๆ กัน ในตอนนี้จะกล่าวถึงรูปแบบหรือทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ และวิธีการเก็บข้อมูล

บทที่ 7 ได้จำแนกกลุ่มแนวคิดที่นักมานุษยวิทยา 4 กลุ่มเลือกใช้ศึกษาในหัวข้อพฤติกรรมทางการผลิต พฤติกรรมการแลกเปลี่ยน พฤติกรรมการบริโภค และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้น ซึ่งแต่ละทฤษฎีต่างมีจุดยืนและแนวการศึกษาที่แตกต่างกันตามภูมิรู้และประสบการณ์ของนักวิชาการแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตาม แต่ละทฤษฎีต่างมีทั้งจุดเด่นและจุดด้อยด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น การเปรียบเทียบทฤษฎีจึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมาก

ส่วนบทที่ 8 จะอธิบายถึงวิธีการที่นักมานุษยวิทยาใช้ศึกษา ซึ่งจุดเด่นได้แก่ การมุ่งแสวงหาข้อมูลเชิง "คุณภาพ" มากเป็นพิเศษ อนึ่ง บทนี้เน้นแนวทางการหาข้อมูลและได้ยกตัวอย่างการตั้งคำถามและแบบสำรวจเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการหาข้อมูล

บทที่ 7

ทฤษฎีและแนวความคิดในการศึกษามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ

ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 แล้วว่าการศึกษเกี่ยวกับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจในสังคมต่าง ๆ มีมานานแล้ว ต่อมา นักมานุษยวิทยาต่างก็ได้พัฒนาแนวการศึกษาของตนให้รัดกุม มีระเบียบแบบแผนและใช้ข้อมูลของตนที่ได้รับจากการไปสังเกตวิจัยสนับสนุนทฤษฎีนั้น ๆ ในบทนี้จะได้กล่าวถึงแนวความคิดเหล่านี้พอสังเขปเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ โดยพยายามจำแนกแนวความคิดของเจ้าของทฤษฎีออกเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะเป็นการรวมเอาแนวความคิดที่คล้ายคลึงกันเอาไว้ ขณะเดียวกัน ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงข้อดีข้อเสียของแนวคิดของแต่ละกลุ่มและจะชี้ประเด็นที่มีนักมานุษยวิทยากลุ่มอื่นโต้แย้งไว้ เหตุผลของแต่ละฝ่ายก็มีประโยชน์เพื่อเป็นข้อเตือนสติเกี่ยวกับการยึดถือแนวทฤษฎีเดียวเป็นหลักในการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาหาความรู้ทางด้านนี้จากสังคม

กลุ่มที่ 1 : การศึกษาโดยใช้หลักตรรกศาสตร์

ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในตอนท้ายของบทที่ 1 แล้วว่าการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจนั้น มีกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์ได้ยึดหลัก “ตรรกศาสตร์” เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และได้มีนักมานุษยวิทยาหลายคนเห็นพ้องกับวิธีการศึกษาแบบนี้ในบางแง่ อาทิเช่น ศาสตราจารย์เรมอนด์ เฟิร์ท (Firth : 1971, p. 122) ผู้ซึ่งกล่าวว่า “...เหตุผลที่นักมานุษยวิทยาได้ให้ความสนใจในเรื่องโครงสร้างและการจัดระเบียบกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจมีอยู่ 2 ประการ คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เศรษฐกิจเป็นตัวสัมพันธ์ประสิทธิ์ตัวหนึ่ง และความสัมพันธ์ทางสังคมหลายประเภทที่มีความเกี่ยวเนื่องกันพื้นฐานกับค่าเชิงเศรษฐกิจ..... แต่นักมานุษยวิทยาจะไม่สร้างรูปแบบและกฎเกณฑ์เศรษฐกิจในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์โดยถือเป็นหลักสากล (หรือสามารถใช้หลักที่ตั้งขึ้นนี้อธิบายพฤติกรรมเชิงเศรษฐกิจของคนได้ทุกสังคม)..... หน้าที่ของนักมานุษยวิทยาคือการนำเอาหลักเกณฑ์เหล่านี้ (ที่ตั้งขึ้นโดยนักเศรษฐศาสตร์) ไปตรวจสอบกับสภาพสังคมที่เขาเข้าไปศึกษาและพิจารณาว่าหลักเกณฑ์เหล่านี้สามารถใช้อธิบายได้ปรากฏการณ์ทางสังคมว่าได้ผลมากน้อยแค่ไหน.....” คำกล่าวของศาสตราจารย์เฟิร์ทแสดงให้เห็นว่าได้มีความพยายามที่จะเอาหลักการของนักเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการผู้ซึ่งมีพื้นฐานการศึกษา

ทางเศรษฐศาสตร์ ก่อนที่จะมาเป็นนักมานุษยวิทยา เช่น Scott Cook และ Edward E. LeClair (Schneider: 1974, p. 15-16) เป็นต้น

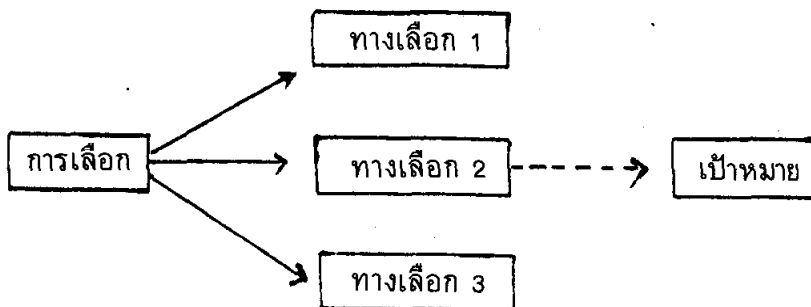
สาระสำคัญของการศึกษาโดยใช้หลักตรรกศาสตร์เป็นพื้นฐาน มีดังต่อไปนี้

1. หลักความเป็นเหตุเป็นผล (rationality)

ความเป็นเหตุเป็นผลเป็นสมมติฐานที่นักวิชาการกลุ่มนี้ยึดถือว่าเป็นหลักสากลที่ทุกคนในโลกจะต้องมีอยู่ มนุษย์จะมีเหตุผลในการคิดและกระทำกิจกรรมทุกอย่างตลอดจนการหาข้ออธิบายในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น หลักตรรกวิทยานี้กล่าวว่า เมื่อมีสิ่งใดปรากฏขึ้นก็ต้องมีสาเหตุ เช่น การมีเงินทองเป็นผลมาจากการทำงาน การสอบไล่ได้เป็นผลมาจากการอ่านหนังสือ หรือการทกล้มเป็นผลมาจากการสะดุดต่อไม้ เป็นต้น ฉะนั้น กฎนี้จะใช้เป็นหลักในการอธิบายปรากฏการณ์เชิงเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีทรัพยากรอยู่อย่างจำกัด คนเราก็ต้อง “เลือก” วิธีใช้ทรัพยากรนั้น ๆ เพื่อให้ได้ผลประโยชน์สูงสุด ด้วยเหตุนี้เป้าหมายสูงสุดที่ต้องการก็คือผลประโยชน์หรือกำไรมากที่สุดนั่นเอง ค่าที่ใช้และปรากฏให้เห็นและใช้บ่อยครั้งที่สุดในแนวทฤษฎีนี้คือผลประโยชน์สูงสุด (maximization) ผลทางเศรษฐกิจสูงสุด (economization) และต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ (opportunity cost, or economic cost) เป็นต้น

2. การเลือก (choice)

การเลือกเป็นตัวแปรสำคัญในการใช้หลักตรรกศาสตร์ เพราะการเลือกใช้หรือเลือกทำหรือเลือกคิดนั้นจะมีทางเลือกอยู่หลาย ๆ ทาง ดังนั้นเมื่อคนจะทำอะไรสิ่งหนึ่งลงไปเขามักจะเลือกทางเลือกเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (end) ที่จะให้ผลประโยชน์สูงสุดแผนภาพต่อไปนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการเลือกกับเป้าหมาย

ตัวอย่างความสัมพันธ์ของการเลือกกับเป้าหมายต่อไปนี้จะอธิบายแผนภาพดังกล่าวให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น นายสุขุมพรมีเงิน 100 บาท และประสงค์ที่จะลงทุนเพื่อให้เกิดผลกำไรหรือมีจำนวนเงินเพิ่มขึ้นมากที่สุด ทางเลือกของเขาอาจมีดังนี้ : ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล ผากธนาคาร ซื้อกระเทียมจากชาวสวนราคา กิโลกรัมละ 2.50 บาท แล้วนำไปขายยังตลาดในเมือง ราคา กิโลกรัมละ 5 บาท เล่นการพนัน เป็นต้น ดังนั้น นายสุขุมพรจะต้องเลือกทางเลือกทางใดทางหนึ่งเพื่อที่จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่เขาได้ตั้งไว้ ฉะนั้น การเลือกจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้เขาตัดสินใจเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ

3. การจัดสรรเกี่ยวกับทรัพยากร (allocation of resources)

ตามหลักเกณฑ์ของการศึกษาของสำนักนี้กล่าวว่า ทรัพยากรที่มีอยู่ในโลกนี้มีอยู่อย่างจำกัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราเรียกว่า “เศรษฐกิจทรัพย์” เช่น ที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูก สัตว์ใช้งาน ผลผลิตที่ใช้เพื่อการบริโภค เป็นต้น

เนื่องจากทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัดดังนี้ย่อมทำให้มนุษย์จำเป็นต้องใช้หลักเหตุและผลใช้ทรัพยากรเหล่านี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยการเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดนั่นเอง

เราจะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์ที่กล่าวมานี้เป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้ได้ผลดีที่สุดในสังคมตะวันตกหรือสังคมอุตสาหกรรมเพราะเป็นผลมาจากใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และความชำนาญพิเศษเฉพาะอย่างทางเทคโนโลยี แม็กซ์ เวเบอร์ (Freund: 1972, p. 18) ได้กล่าวว่า กฎแห่งความเป็นเหตุเป็นผลนี้เป็นส่วนสำคัญในการจัดระเบียบของชีวิตด้วยการแบ่งงานและร่วมมือกันในการประกอบกิจกรรมซึ่งมีพื้นฐานมาจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การใช้เครื่องมือเครื่องมือและสภาพแวดล้อมที่รอบ ๆ ตัว ซึ่งเป็นลักษณะที่จะเกิดขึ้นกับสังคมตะวันตกเท่านั้น ดังนั้นอาจมีคำถามว่า เราจะสามารถใช้หลักตรรกศาสตร์นี้ศึกษาสังคมดั้งเดิม สังคมชวาและสังคมก่อนอุตสาหกรรมได้ผลดีมาน้อยเพียงใด

จากหลักการดังกล่าว เมื่อได้มีการนำเอาไปทดสอบกับสภาพเป็นจริงของสังคมต่าง ๆ แล้ว ทำให้นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ได้แย้งแนวการศึกษาของกลุ่มนี้โดยกล่าวว่า ตัวแปรและกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นนั้นไม่สามารถนำเอาไปใช้กับการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจในสังคมดังกล่าวมาข้างต้น ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีนี้ อาทิเช่น Raymond Firth, Robbins Burling, Maurice Godelier และ C.S. Belshaw เป็นต้น

Firth (1971, p. 125-126) กล่าวว่าเมื่อเราพิจารณาหลักการที่นักเศรษฐศาสตร์ตั้งขึ้นนั้น จะเห็นได้ว่าไม่ปรากฏขึ้นจริงในสภาพของสังคมทั่วไปและไม่สามารถนำเอาไปใช้เพื่อเทียบเคียงกับการผลิตผลผลิต เวลา และสถานที่ในสังคมอื่น ๆ นอกจากเป็นกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นเพื่อศึกษาบริษัท

หรือโรงงานอุตสาหกรรมที่มีลักษณะคล้ายกันและสามารถเปรียบเทียบกันได้ ตลอดจนใช้ศึกษาเรื่องการตลาด การค้าระหว่างประเทศ การจัดเก็บภาษีอากรและกิจกรรมทางการค้าในสังคมอุตสาหกรรมเท่านั้น ส่วน Belshaw (1967, p. 26) ให้ความเห็นว่า วิธีการแบบนี้สามารถใช้ได้ดีกับมนุษยชาติที่ไม่มีตัวตน จึงน่าจะนำข้อเท็จจริงอื่น ๆ มาประกอบ เช่น ลำดับของความต้องการการให้น้ำหนักแก่คุณค่าของเป้าหมายและต้นทุนอื่น ๆ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรและเทคโนโลยีในสังคมนั้น ๆ

สำหรับ Burlings (1962, p. 813-820) ได้โต้แย้งว่า เป้าหมายในชีวิตของคนเราไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดทางด้านวัตถุตั้งที่นักเศรษฐศาสตร์ได้เสนอไว้เสมอไป แต่เป้าหมายที่เป็นอวัตถุ เช่น ความต้องการทางด้านอำนาจ ชื่อเสียงเกียรติยศ ความต้องการทางเพศความมีอิสรภาพและอื่น ๆ ก็เป็นสิ่งที่คนต้องการเช่นกัน สิ่งเหล่านี้ไม่อาจจะวัดค่าในเชิงปริมาณได้ การสนองความต้องการที่เป็นอวัตถุนี้ก็จำเป็นที่จะต้องได้รับการตอบสนองเช่นกัน ในขณะเดียวกัน นักมานุษยวิทยาอีกท่านหนึ่งชื่อ Godelier (1972, p. 308) ได้กล่าวเสริมว่า ผลประโยชน์สูงสุดจะไร้ความหมายหากไม่ได้นำไปเทียบกับระดับของความ需求和ระดับของค่านิยมซึ่งมีอิทธิพลต่อคนในสังคมแต่ละแห่ง

ข้อโต้แย้งที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า นักมานุษยวิทยาได้เคยนำเอาความเป็นเหตุเป็นผลนี้ไปใช้ศึกษาสังคมที่มีสังคมนะวันตก ข้อมูลที่ได้รับมักไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้และในบางครั้งผลวิจัยที่ได้รับก็ขัดแย้งกันอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้คงเป็นเพราะคนในสังคมดังกล่าวมีระดับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ค่อนข้างต่ำและใช้เทคโนโลยีแบบง่าย ๆ จึงไม่สามารถที่จะคิดหาเหตุผลสมจริงได้ ในขณะเดียวกัน อิทธิพลของความคิดความเชื่อทางด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีมีอยู่เหนือเหตุผล ฉะนั้น ผลสรุปที่ได้รับมักเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับหลักตรรกศาสตร์ที่คนในสังคมตะวันตกคิดกันไว้ ตัวอย่างเช่น เมื่อโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นกับคนใดคนหนึ่งในรอบครัวสมาชิกของครอบครัวนั้นไม่สามารถให้คำตอบและรักษาด้วยหลักวิทยาศาสตร์ได้จึงทำให้คนเหล่านั้นสร้างความเชื่อไปว่าการป่วยแบบนั้นเป็นเพราะผีเข้าหรือมีคนสาปแช่งใส่ร้าย หรือไม่ก็เป็นเพราะผู้ป่วยไม่แสดงความเคารพเจ้าที่เจ้าทางจึงทำให้ท่านโกรธและทำให้เกิดเจ็บป่วยขึ้น ดังนั้นจะต้องทำพิธีเช่นไหว้ผีเสวดังกล่าว เพื่อให้มันยกโทษและไม่ลงโทษอีกต่อไป ในทางเศรษฐกิจก็เช่นเดียวกัน ถ้าฝนไม่ตกตามฤดูกาลก็เป็นเพราะพระเจ้าไม่พอใจ คนจึงต้องทำพิธีแห่นางแมวถวายหรือในกรณีที่ทำมาค้าขายไม่ขึ้นก็โทษว่าดวงไม่ดีหรือชาติก่อนไม่เคยทำบุญมาทำให้โชคชะตาในชาตินี้ไม่ดี เป็นต้น

นักมานุษยวิทยาบางท่านยังกล่าวว่า หลักการของนักเศรษฐศาสตร์มิได้ให้ความสนใจ

กับตัวแปรทางด้านจิตวิทยา (Firth: 1971, p.127-128) เลย เช่น ระดับของความต้องการของคน
ทั้งนี้ของบางอย่างมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความต้องการของคน ส่วนของอีกอย่างหนึ่งมีความ
จำเป็นน้อยกว่าภายใต้ความคิดความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ หรือแม้แต่คนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน
ก็ตาม แต่ละคนก็มีระดับความต้องการที่ต่างกันตามพื้นฐานแห่งความไม่ชอบ ความพอใจ ทัศนคติ
และแรงขับภายใน ซึ่งตัวแปรเหล่านี้ก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่จะ “เลือก” เพื่อให้บรรลุถึง
เป้าหมายของคน ๆ นั้น

เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายของการกระทำของคน ๆ หนึ่ง จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของคนมี
หลายอย่าง ทั้งที่เป็นวัตถุและอวัตถุ นักเศรษฐศาสตร์มักจะคำนึงถึงเป้าหมายที่เป็นวัตถุและ
สามารถวัดเป็นเชิงปริมาณเป็นสำคัญ แต่ในชีวิตจริงของคนในสังคมนั้นเป้าหมายอาจเป็นสิ่งที่
มองไม่เห็นและวัดไม่ได้ บางครั้งเราอาจมองไม่เห็นเลยว่าเป้าหมายที่เขาตั้งไว้นั้นมีความเป็นเหตุ
เป็นผลอยู่เลย ตัวอย่างเช่น คนมักจะนำอาหารที่ดีที่สุดไปถวายพระและคงเหลืออาหารที่
ด้อยคุณภาพไว้ให้แก่สมาชิกของครอบครัวทั้ง ๆ ที่ทุกคนมีความจำเป็นต้องรับประทานอาหาร
ที่มีคุณภาพเพื่อให้มีพลังในการทำงาน บางสังคมเช่นพวกฮินดูในประเทศอินเดีย คนเป็นโรค
ขาดอาหารจำพวกโปรตีนทั้ง ๆ ที่มีวัว จำนวนมากมายซึ่งคนไม่รับประทานเนื้อของมันโดยปล่อยให้
ให้มันแก่ชราและตายไป จากตัวอย่างดังกล่าวทำให้นักมานุษยวิทยาให้ความสนใจที่จะศึกษา
กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจโดยมุ่งมองในแง่ “ความสัมพันธ์ของคนในแง่เศรษฐกิจ” มากกว่าที่จะ
มองในแง่ “การกระทำต่อกันโดยใช้วัตถุสิ่งของเป็นสื่อ” (material transaction) ดังเช่นนักเศรษฐ-
ศาสตร์ใช้เป็นเครื่องมือศึกษาเท่านั้น

การกระทำต่อกันโดยใช้วัตถุสิ่งของเป็นสื่อ นั้น หมายถึง การมองกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ
ที่เน้นศึกษาถึงการกระทำต่อกันโดยใช้วัตถุสิ่งของเป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง
บุคคลและมีได้ค่านึงว่าคนเหล่านั้นจะเป็นอย่างไรและมีความสัมพันธ์กันอย่างไรในสังคมมาก่อน
แต่จะเน้นวิเคราะห์เฉพาะกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้น ๆ และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หลัก-
ความเป็นเหตุเป็นผล การเลือก ความพอใจและประโยชน์สูงสุด และการจัดสรรทรัพยากร-
ธรรมชาติเพื่อนำมาเป็นตัวแปรหลักของการศึกษา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่านักมานุษยวิทยาจะได้แย่งหลักการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์
อย่างรุนแรงดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ในบางกรณีเมื่อเขาต้องการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ
หลักการเหล่านี้ก็มีใช้ว่าจะไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง นักมานุษยวิทยาอาจจำเป็นต้องให้ความสำคัญ
ต่อกฎเกณฑ์ของการศึกษาโดยใช้หลักตรรกศาสตร์ควบคู่ไปเช่นกัน ทั้งนี้ก็เพราะหลักเกณฑ์นี้
ก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์เช่นเดียวกัน หากแต่ต้องคำนึงถึงลักษณะ

และสภาพของสังคมที่ตนไปศึกษาด้วย มิใช่จะทักท้วงเอาว่ากฎหรือ รูปแบบ (model) นั้น ๆ สามารถใช้ได้กับปรากฏการณ์ทุกประเภทและใช้อธิบายได้ในสังคมทุกสังคม ส่วนในกรณีที่นักมานุษยวิทยาประสงค์จะศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์ระดับมหภาคซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลทุกส่วนของเศรษฐกิจของประเทศและระหว่างประเทศหรือระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมที่มีตัวเลขเหล่านี้เพียงพอแล้ว หลักการศึกษาแบบนี้จะมีความจำเป็นที่จะต้องใช้และก่อประโยชน์อย่างยิ่งต่อการหาข้อความจริงทางสังคม (Schneider: 1974, p. 43)

ความคิดเห็นของนักมานุษยวิทยาบางท่าน โดยเฉพาะผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ เช่น LeClair ผู้ได้รับปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ก่อนที่จะย้ายมาสังกัดเป็นนักมานุษยวิทยา D. M. Goodfellow และ S. Cook ก็ยังฝังใจกับการศึกษาโดยเน้นหลักตรรกศาสตร์ว่าสามารถใช้ศึกษากับสังคมทุกประเภทได้ ส่วนศาสตราจารย์ฮาโรลด์ ชไนเดอร์มีความเห็นว่าเป็นปัจจุบันนักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความสนใจในระดับจุลภาคซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลจริงที่ได้จากการสำรวจวิจัยในสนาม ดังนั้น ไม่ว่าจะศึกษาในสังคมใด หลักความเป็นเหตุเป็นผลและศัพท์ที่มีอยู่ก็ควรจะใช้เป็นพื้นฐานเมื่อต้องการเขียนรายงานการวิจัย และเขาได้กล่าวต่อไปอีกว่ารูปแบบของการศึกษาเศรษฐศาสตร์จุลภาคนั้นเหมาะสมที่จะใช้ศึกษาสังคมดั้งเดิมและสังคมชนบทอยู่มาก (Ibid, p. 43-44) ด้วยเหตุนี้ชไนเดอร์จึงเน้นว่านักมานุษยวิทยาควรที่จะให้ความสนใจศึกษาหลักเบื้องต้นของเศรษฐศาสตร์จุลภาคไว้บ้างเพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางพื้นฐานในการสร้างสรรค์วิธีการศึกษาแนวใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อไป

กลุ่มที่ 2 : การศึกษาโดยการวิเคราะห์เชิงสถาบัน

มีกลุ่มนักมานุษยวิทยาโดยกรนำของศาสตราจารย์ Karl Polanyi (1957, p. 243-269) กับผู้มีแนวคิดที่คล้ายคลึงกันได้แสดงความคิดเห็นว่า การศึกษาเชิงมานุษยวิทยานั้นควรเน้นการศึกษาโดยใช้ข้อมูลจริงจากสังคมเป็นหลัก (substantive meaning of economy) เพราะสามารถตรวจสอบและพิสูจน์ได้เศรษฐกิจที่สามารถพิสูจน์ได้นี้หมายถึงกระบวนการที่ทำให้เกิดเป็นสถาบันอันเป็นผลเนื่องมาจากการตอบโต้ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของเขาเพื่อสนองความต้องการและการตอบสนองความต้องการนั้น ๆ อาจต้องใช้วัตถุสิ่งของ (material objects) เป็นเครื่องมือหรือเป็นสื่อเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เช่น การตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายจะต้องใช้วัตถุจำพวกอาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคเพื่อบำบัดความต้องการนั้น ๆ

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า “เศรษฐกิจก็คือกระบวนการที่ทำให้เกิดเป็นสถาบัน” นั้นเอง จากคำจำกัดความนี้ จะเห็นได้ว่ามีคำสองคำที่ใช้เป็นคำหลักซึ่งได้แก่ กระบวนการและ

ความเป็นสถาบัน ต่อไปนี้จะพิจารณาอย่างละเอียดเพื่อดูว่าคำทั้งสองนี้มีความสำคัญต่อแนวทางการศึกษาของกลุ่มนี้อย่างไร

1. กระบวนการ (process)

ความหมายของคำว่ากระบวนการก็คือการเคลื่อนไหว (motion) การเคลื่อนไหว แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจจะเป็น “สถานที่” (location) หรือ “ความเหมาะสม” (appropriation) หรือทั้งสองอย่าง อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือวัตถุสิ่งของอาจเปลี่ยนตำแหน่งของมันโดยการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานที่หรือโดยการเปลี่ยน “มือ” (ความเหมาะสม) ก็ได้ ซึ่งในบางครั้งอาจมีการ เปลี่ยนสถานที่ บางครั้งก็เปลี่ยนจากมือของคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งและบางครั้งอาจเปลี่ยนทั้งสถานที่และความเหมาะสมไปพร้อม ๆ กัน

การเคลื่อนไหวเชิงสถานที่ (locational movement) นั้นจะปรากฏในรูปของการผลิตควบคู่ไปกับการขนส่งสินค้าเหล่านี้จะมีระดับของความสำคัญสูงต่ำตามความคิดเห็นของผู้บริโภคว่ามีประโยชน์ในการใช้สอยอย่างไรและระดับความสำคัญนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากสินค้านั้น ๆ สามารถสนองตอบความต้องการโดยตรง (หรือทางอ้อม) หรือไม่องค์ประกอบของการเคลื่อนไหวชนิดนี้มีความสำคัญในการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่ใช้ข้อมูลจริงจากสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับการผลิต

ส่วนการเคลื่อนไหวเชิงความเหมาะสม (appropriative movement) นั้นเกี่ยวเนื่องกับหลักการ 2 ประการ คือ

ก. การเคลื่อนไหวของสินค้า การเคลื่อนไหวของสินค้านี้แสดงให้เห็นถึงการติดต่อกันระหว่างคนในสังคมโดยใช้สินค้าเป็นสื่อกลาง คนในที่นี้อาจหมายถึง หน่วยงานของรัฐ สำนักงาน ห้างร้าน หรือแต่ละปัจเจกบุคคลที่อยู่ในสังคม ในสังคมดั้งเดิม และสังคมชวานานี้ลักษณะของการติดต่อกันมักจะเป็นไปในรูปส่วนบุคคลเป็นหลัก เช่น การแลกเปลี่ยนระหว่างชาวบ้านหรือการแลกเปลี่ยนระหว่างเครื่องมือทำการเกษตรกับไก่หรือใช้เงินตราของปัจเจกบุคคล เป็นต้น

ข. การบริหาร การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวชนิดนี้หมายถึงการจำหน่ายจ่ายแจกสินค้าจากฝ่ายรัฐไปยังบุคคลในสังคม เช่น รัฐบาลได้นำเงินจากภาษีอากรจากประชาชนไปช่วยเหลือคนจนและจ้างคนมาทำงานบริการให้แก่ประชาชน เป็นต้น การกระทำดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของขนบธรรมเนียมประเพณีและกฎหมายของสังคมเพื่อให้ทุกคนเห็นว่าความยุติธรรมยังปรากฏอยู่และเขาก็ได้รับประโยชน์จากสังคมด้วย

ดังนั้น กิจกรรมทางสังคมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการดังที่กล่าวมาแล้วนี้ถือได้ว่าเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจ และประกอบไปด้วยตัวแปรหลายตัวซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น

3 พวก คือ นิเวศวิทยาหรือสภาพทางภูมิศาสตร์ เทคโนโลยี และจิตวิทยา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือตัวแปรทางสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เครื่องไม้เครื่องมือและการดำรงชีวิตอยู่ของคนในสังคม

ศาสตราจารย์โพลานียังกล่าวต่อไปอีกว่า การที่เราจะถือว่ากิจกรรมที่เรียกว่าเศรษฐกิจนั้นมีตัวแปรอยู่ 3 พวกเท่านั้นอาจเป็นการไม่เพียงพอ ทั้งนี้เป็นเพราะรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์มักเกิดขึ้นชั่วคราวและอาจจะไม่ก่อให้เกิดเป็นรูปร่างของโครงสร้างที่คงทนและยืดยาวได้ ตัวอย่างเช่น นายนฤจรประสงค์ที่จะมีเรือลำหนึ่งเขาก็จะเอาสินค้าของเขาไปแลก พอได้เรือแล้วความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายก็จะสิ้นสุดลง หากเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ไปตลอด ความเป็นสังคมก็ไม่เกิดขึ้นเพราะความสัมพันธ์จะขาดต่อกันไปด้วยเหตุนี้กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจจึงต้องมีสายสัมพันธ์อีกส่วนหนึ่งยึดเหนี่ยวไว้ ดังจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไปนี้

2. สถาบัน (institution)

ได้กล่าวแล้วอย่างละเอียดในบทที่ 1 ว่าสถาบันก็คือระบบของความสัมพันธ์ของคนที่ทำกิจกรรมประเภทเดียวกันและมีความต่อเนื่องกันไปภายใต้กฎเกณฑ์ทางสังคม ดังนั้น “กระบวนการ” ที่กล่าวไว้ในข้อที่หนึ่งนั้นจำเป็นที่จะต้องก่อตัวให้เกิดเป็นรูปสถาบันขึ้นมาเพื่อให้มีลักษณะที่เป็นเอกภาพและเสถียรภาพขึ้นในสังคม ในขณะที่เดียวกันสถาบันทางเศรษฐกิจจะมีคุณลักษณะแตกต่างไปจากสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น สถาบันทางการศึกษา สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา หรือสถาบันการเมือง ทั้งนี้เนื่องมาจากองค์ประกอบ เช่น ค่านิยม แรงจูงใจ นโยบายและองค์ประกอบของสถาบันเศรษฐกิจจะมีลักษณะพิเศษเพื่อสนองตอบกลไกของสถาบันนี้เท่านั้น อย่างไรก็ตาม สถาบันทางเศรษฐกิจก็จะไม่แยกออกจากสถาบันอื่นและตั้งอยู่เป็นเอกเทศแต่จะมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ไม่ใช่เศรษฐกิจด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะสถาบันอื่น ๆ เช่น ศาสนาและการเมืองก็มีส่วนสำคัญและเกี่ยวพันกับเศรษฐกิจไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ลักษณะเด่นของรูปแบบการศึกษาโดยการวิเคราะห์เชิงสถาบันนี้เป็นการแยก “สถาบันทางเศรษฐกิจ” ขึ้นมาพิจารณาอย่างละเอียด มีการกำหนดศัพท์ที่ใช้และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะเพื่อให้แตกต่างไปจากสถาบันอื่นที่ “ไม่ใช่” สถาบันเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเจ้าของทฤษฎีจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันด้วยกันก็ตาม แต่นักวิชาการกลุ่มอื่นได้โต้แย้งและไม่เห็นด้วยโดยกล่าวว่าเป็นการมองกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลและเป็นการมอง “เศรษฐกิจ” ในขอบเขตที่ค่อนข้างแคบ ศาสตราจารย์เบลชอร์ (Belshaw : 1967, p.27) ได้ยกตัวอย่างว่า “การที่จะจำแนกว่าการตลาดของชาวนา

เป็นสถาบันทางเศรษฐกิจแต่การทำบุญไม่เป็นนั้น อาจเป็นการมองที่ไม่ถูกต้องนัก....” สาเหตุที่ท่านกล่าวเช่นนั้นท่านมีความเห็นว่า กิจกรรมทั้งสองอย่างนั้นมีลักษณะคล้ายกัน คือ เป็นการแลกเปลี่ยน และการแลกเปลี่ยนนั้นอาจใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนของ หรือจะใช้สิ่งของแลการบริการ (จากพระภิกษุ) ก็ได้ แต่รูปแบบของการกระทำต่อกันทางสังคมนั้นเหมือนกัน ดังนั้น ศาสตราจารย์เบลชอว์จึงแสดงความเห็นว่า น่าจะหารูปแบบของการศึกษาที่สามารถอธิบายกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจในขอบเขตที่กว้างกว่าและมีลักษณะที่เป็นจริงที่ดีกว่านี้

กลุ่มที่ 3 : การศึกษาโดยการวิเคราะห์หน่วยแห่งการกระทำ

แนวความคิดในเรื่อง “หน่วยแห่งการกระทำ” (unit action) มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีที่นักสังคมวิทยาชื่อ Talcott Parsons ได้เขียนขึ้นและนักมานุษยวิทยาได้นำมาดัดแปลงเพื่อใช้ในการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจของสังคมศาสตราจารย์เบลชอว์ (Belshaw: 1967, p. 25-42) ได้อธิบายแนวการศึกษาไว้ดังนี้

แนวการศึกษาวิธีนี้มุ่งศึกษาจากปรากฏการณ์จริงของสังคม ตัวแปรหลักที่ใช้ศึกษา คือ ผู้กระทำ สถานการณ์ เป้าหมายและบรรทัดฐานทางสังคม สารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรเหล่านี้ได้แก่

1. ทรัพยากร (resources)

ทรัพยากรเป็นสิ่งที่อยู่ในสังคมที่ผู้กระทำสามารถใช้ประโยชน์ได้ในกรณีที่เขาต้องการ ทรัพยากรดังกล่าวนี้ได้แก่สิ่งที่เป็วัตถุและอวัตถุ ตัวอย่างเช่น ที่ดิน เงินตรา เวลา ความรู้ ระบบของสัญลักษณ์ และ องค์การหรือสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

2. ผู้กระทำ (actor)

ผู้กระทำ หรือบุคคลแต่ละคนในสังคมที่แสดงพฤติกรรมหรือกระทำกิจกรรมทางสังคมนั้นจะมีคุณลักษณะภายในเฉพาะตน เช่น ทักษะที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเลือกค่านิยมและการรับรู้เกี่ยวกับผลประโยชน์จากต้นทุน เป็นต้น

3. ลำดับความต้องการและการเลือกเป้าหมาย

ลำดับความต้องการและเป้าหมายที่กำหนดขึ้นนี้มีความสำคัญในการกำหนดการกระทำของผู้กระทำมาก ทั้งนี้เป็นเพราะคนจะเลือกกระทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือสนองความต้องการที่ทำให้เกิดประโยชน์และความพอใจสูงสุด

4. ความสัมพันธ์ของผู้กระทำที่มีต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม

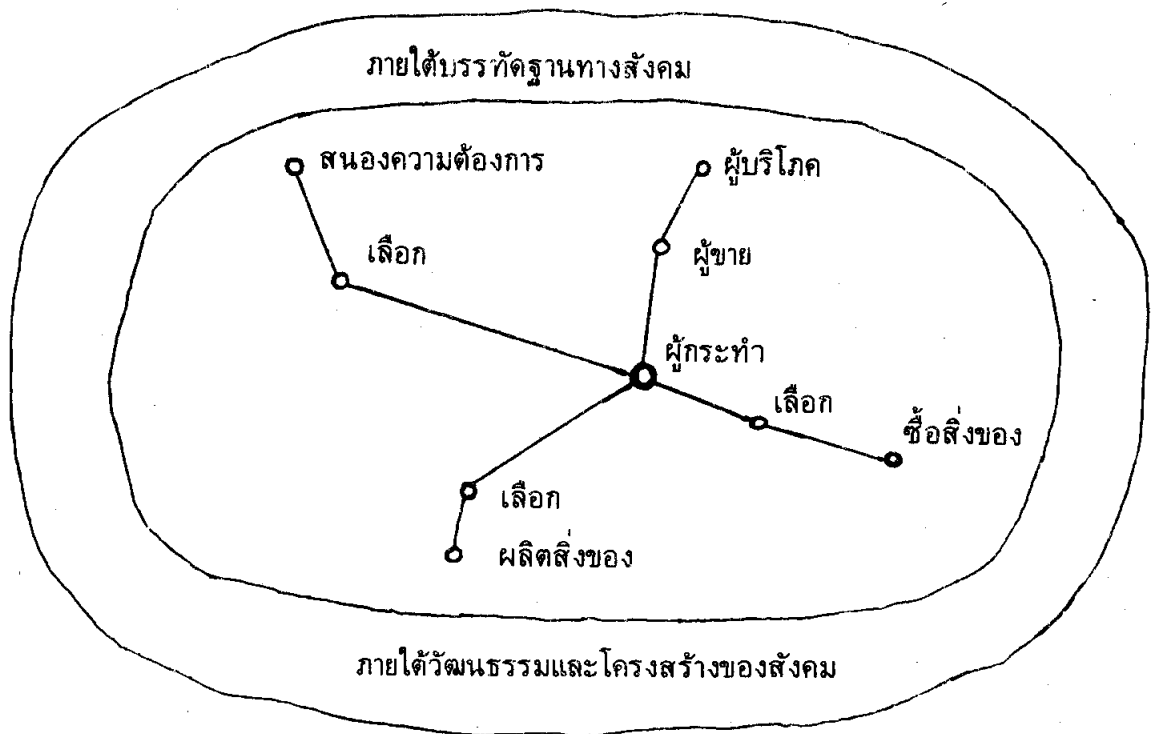
ผู้กระทำมิได้มีชีวิตอยู่คนเดียวในสังคม เขาต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่นตามสถาน

ภาพและบทบาทของเขา ความสัมพันธ์นี้อาจออกมาในรูปการปะทะสังสรร (social interaction) และการแลกเปลี่ยน (exchange)

5. หลักเกณฑ์ของการเลือก (principles of choice)

หลักเกณฑ์ของการเลือกมีลักษณะคล้ายกับค่านิยม (ดังที่กล่าวไว้ในข้อ 2) แต่มีข้อแตกต่าง ดังนี้ ค่านิยมจะเกี่ยวเนื่องกับความชอบ-ความไม่ชอบที่มีปรากฏเฉพาะในแต่ละวัฒนธรรม ส่วนหลักเกณฑ์ในการเลือกจะเป็นหลักสากลที่มีอยู่ในทุกวัฒนธรรมซึ่งอธิบายถึง "การเลือก" ว่ามีลักษณะอย่างไร

ศาสตราจารย์เบลชอร์วิกกล่าวว่าการศึกษาศาสตร์โดยการวิเคราะห์หน่วยแห่งการกระทำนี้มีประโยชน์ไม่เฉพาะแต่การศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น แต่สามารถใช้เป็นแนวการศึกษา กิจกรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ศาสนา ครอบครัว การเมือง เป็นต้น ทั้งนี้เพราะวิธีการนี้มุ่งศึกษาสถานการณ์ที่เป็นจริงของ "ผู้กระทำ" ภายใต้กฎเกณฑ์และบรรทัดฐานทางสังคมที่มีอยู่ ดังแผนภาพที่แสดงต่อไปนี้

จะเห็นได้ว่าวิธีการศึกษาในแนวนี้เป็นการมองสถานการณ์หนึ่ง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยน การผลิต การบริโภค แล้วนำไปเชื่อมโยงกับระบบโครงสร้างของสังคมเป็นส่วนรวม ในขณะที่ เดวิดสัน ศาสตราจารย์เรมอนด์ เฟิร์ธ ได้นำเอาตัวแปรอีก 2 ตัว คือ อารมณ์ กับ ความไม่เป็นเหตุเป็นผล (irrationality) เข้าร่วมในการวิเคราะห์ด้วย เฟิร์ธกล่าวว่า อารมณ์หรือตัวแปรทางด้านจิตวิทยาก็มีความสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “ผู้กระทำ” เช่นกัน เขาได้ยกตัวอย่างว่า การที่คนสูบบุหรี่ (เลือกการกระทำ) บุหรี่ทั้ง ๆ ที่เขารู้ว่าบุหรี่ให้โทษแก่ร่างกาย ดังนั้น การกระทำของเขา จึงไม่เป็นไปตามหลักเหตุและผลแต่เป็น “ความพอใจ” ที่จะกระทำสิ่งนั้น คนบางคนอยากจะเป็นคนร่ำรวย ซึ่งเขารู้ว่าการที่จะมั่งมีทรัพย์สินได้นั้น เขาจะต้องทำงานหนัก แต่เขาก็ไม่ทำกลับแสวงหาแต่ความสนุกสนานเพลิดเพลินและใช้ชีวิตแบบสบาย ๆ ไปวันหนึ่ง ๆ

แต่ศาสตราจารย์เบลชอร์วิได้โต้แย้งว่า คำอธิบายของเฟิร์ธเป็นการแปลความหมายของคำว่า “ความเป็นเหตุเป็นผล” ในทางเศรษฐกิจที่ผิด เพราะการศึกษาด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้นไม่ควรจะมองให้ลึกไปถึงขั้นนั้น เพราะการมองลึกถึงอารมณ์และจิตใจของแต่ละคนเป็นหน้าที่ของนักจิตวิทยาและนักจิตแพทย์ นักมานุษยวิทยาควรพิจารณาเพียงว่าผู้กระทำมีเป้าหมาย มีความต้องการเป็นอย่างไรและเขาจะเลือกวิธีการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้นอย่างไรภายใต้กฎพื้นฐานทางด้านความคิด ความรู้ และค่านิยมที่มีอยู่ในสังคม เมื่อผู้กระทำได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่เขาตั้งไว้แล้ว ก็อาจพูดได้ว่าเขามีเหตุมีผลเพียงพอแล้ว เบลชอร์วิยังได้กล่าวต่อไปอีกว่าหลักผลประโยชน์สูงสุดก็สามารถนำมาใช้ในแนวการศึกษานี้ได้ แต่ต้องขยายเป้าหมายให้กว้างขวางขึ้นเป้าหมายไม่ควรจะกำหนดให้เป็นการตอบสนองทางด้านวัตถุต่อความต้องการขั้นพื้นฐาน (ปัจจัย 4) เท่านั้น เป้าหมายควรจำแนกเป็นส่วนอื่น เช่น ความสนุกสนานหรือการพักผ่อนหย่อนใจ และความต้องการในการนับถือศาสนาด้วย

ศาสตราจารย์เบลชอร์วิได้ย้ำในตอนท้ายว่า การใช้หลักผลประโยชน์สูงสุดนั้นอาจดูประหนึ่งว่าเมื่อมีการกระทำต่อกันและคนได้รับผลประโยชน์สูงสุดแล้ว ความสัมพันธ์ของคนก็จะหยุดเพียงแค่นั้น เขาจึงเสนอว่าการกระทำต่อกันนั้นจะต้องมีความต่อเนื่องกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนองความต้องการเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์สูงสุดนั้นจะมีการกระทำติดต่อกันไปเรื่อย ๆ เพื่อให้เกิดรูปแบบของสังคมขึ้นมา เพราะความเป็นสังคมนั้น สมาชิกของสังคมจะต้องมีการกระทำต่อกันและมีความสัมพันธ์ระหว่างกันตลอดไป

กลุ่มที่ 4 : การศึกษาโดยใช้ทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์

เมื่อเอ่ยถึงคาร์ล มาร์กซ์ ทุกคนย่อมรู้จักเขาในฐานะที่เป็นผู้นำแนวความคิดเรื่อง “คอมมิวนิสต์” ของโลกซึ่งนักวิชาการ ผู้บริหารและผู้นำของประเทศต่าง ๆ นักปรัชญาและนักศึกษา

ตลอดจนคนงานกรรมกรต่างก็ได้ให้ความสนใจในเรื่องชีวิตประจำวันทุกชิ้นที่เขาเขียนขึ้น และการดำเนินชีวิตทั่ว ๆ ไปตั้งแต่เกิดจนตาย ต่อมาหลังจากที่เขาเสียชีวิตไปแล้ว ได้มีการนำเอาแนวความคิดและข้อเขียนของเขามาตีพิมพ์ถกเถียง อภิปราย และวิพากษ์วิจารณ์ซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างไม่รู้จักเบื่อหน่าย จนเป็นที่ยอมรับกันว่าคาร์ล มาร์กซ์มีอิทธิพลเหนือความรู้สึกนึกคิดของคนส่วนใหญ่ทั้งที่อยู่ในค่ายคอมมิวนิสต์และเสรีประชาธิปไตย และไม่ว่าจะอยู่ในวงวิชาการสาขาใด เช่น ปรัชญา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยาหรือประวัติศาสตร์ ทฤษฎีของมาร์กซ์ ก็มีอิทธิพลต่อนักวิชาการในกลุ่มนั้น ๆ เป็นอันมาก

ประวัติโดยย่อของคาร์ล มาร์กซ์มีดังนี้ เขาเกิดที่เมืองเทรียร์ ประเทศเยอรมันเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1818 บิดาของเขาชื่อไฮนริช มาร์กซ์มีอาชีพเป็นที่ปรึกษากฎหมาย เขาได้เข้าศึกษาชั้นมัธยมในโรงเรียนที่บ้านเกิดซึ่งในตอนนั้นเขาสนใจศึกษาวิชาปรัชญาอย่างจริงจังโดยได้รับการสนับสนุนจากพ่อของเขา ในปี 1835 เขาได้เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยบอนน์และได้ย้ายไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเบอร์ลินในสาขากฎหมาย ปรัชญาและประวัติศาสตร์ หลังจากนั้นเขาได้ให้ความสนใจศึกษาแนวความคิดของเฮเกิล มาร์กซ์ได้รับปริญญาเอกในปี 1841 โดยได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง Democritus and Epicurus

หลังจากจบการศึกษาแล้วเขาได้ทำงานเป็นนักหนังสือพิมพ์หลายแห่ง เช่น Rheinische Zeitung และได้รับตำแหน่งเป็นบรรณาธิการในวันที่ 15 ตุลาคม 1842 ต่อมา เขาต้องออกจากงานเพราะมีปัญหาเกี่ยวกับสำนักงานตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ เขาจึงย้ายไปอยู่ในนครปารีสและรับตำแหน่งเป็นบรรณาธิการหนังสือ Deutsch-Französische Jahrbucher และที่นี้เองเขาได้เขียนหนังสือขึ้นเล่มหนึ่งชื่อ Economic and Political Manuscripts. ในปี 1843

ในปี 1845 รัฐบาลปรัสเซียได้ขอร้องให้รัฐบาลฝรั่งเศสขับไล่เขาในข้อหาเขียนหนังสือต่อต้านรัฐบาล เขาจึงย้ายไปอยู่ในเมืองบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียมและได้เขียนหนังสือหลายเล่ม เช่น The Holy Family (1845); The German Ideology; Thesis on Feuerbach (1846); The Poverty of Philosophy (1847); Manifesto of the Communist Party (1848); The Class Struggles in France (1850), A Contribution to the Critique of Political Economy (1859); Capital (1867) เป็นต้น และเขาเสียชีวิต ในวันที่ 14 มีนาคม 1883

นอกเหนือหนังสือที่เขาเขียนขึ้นเป็นจำนวนมากแล้ว ข้อเขียนของเขายังมีอีกมากทั้งที่เป็นบทความในหนังสือพิมพ์ วารสาร และหนังสืออื่น ๆ หากมีผู้สนใจผลงานของคาร์ล มาร์กซ์อย่างละเอียดก็สามารถหาอ่านได้ในหนังสือทั่วไป (เช่น Fischer, 1973; Bottomore and Rubel,

1974; Aron, 1972) ในที่นี้จะนำเอาแนวความคิดบางประการที่นักศึกษามานุษยวิทยาได้นำมาใช้เป็นหลักในการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจในสังคม

1. “.... รูปแบบของสังคมและกฎหมายมีรากฐานมาจากสภาพทางด้านวัตถุ (material conditions) ที่มีอยู่ในสังคมนั้น..... ปัจจัยการผลิตที่เป็นวัตถุเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญที่จะกำหนดรูปลักษณะของสังคม การเมืองและความคิดความเชื่อของคนในสังคม” (Fishcher: 1973, p. 80-81; Bottomore and Ruble: 1974, p. 67-68)

แนวความคิดในข้อนี้อธิบายได้ว่า มาร์กซ์มีความเห็นว่าการที่สังคมมีรูปแบบการปกครองและกฎหมายแบบไหนนั้น มิได้เกิดขึ้นเพราะคนได้จินตนาการ หรือคิดขึ้นมาเองแต่เป็นเพราะสภาพทางด้านวัตถุและวิธีการผลิตทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ซึ่งได้กำหนดรูปแบบเหล่านั้นขึ้นมา ในขณะที่เดียวกัน กระบวนการผลิตและสภาพทางด้านวัตถุหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ปัจจัยการผลิตเป็นตัวกำหนดสภาพทางสังคม คือ กำหนดแนวความคิด ความเชื่อ สถานภาพและบทบาท ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบของการจัดระเบียบทางสังคม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า มาร์กซ์เป็นนัก “วัตถุนิยม” โดยแท้และเชื่อว่า “วัตถุ” สามารถกำหนดวิถีทางของการดำรงชีวิตและพฤติกรรมของคนในสังคมทุกอย่างแนวความคิดดังกล่าวนี้ตรงกันข้ามกับนักวิชาการที่ยึดถือตัวแปรทางสังคมเป็นหลัก เช่น แมกซ์ เวเบอร์และอีมีล เดอร์ไคลล์ม (Firth: 1975, p. 31-32) นักวิชาการกลุ่มหลังนี้เชื่อว่า ความคิดความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม สถานภาพ และบทบาทของคนที่อยู่ในสังคมต่างหากที่เป็นตัวกำหนดโครงสร้างเศรษฐกิจ วัตถุและปัจจัยการผลิต

2. ในสังคมโบราณ เช่น สังคมอินเดีย ทุกคนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ดิน ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเกษตรกรรมและหัตถกรรมในครัวเรือนที่دين เป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมากมายและเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองได้ ผลผลิตที่ผลิตได้จะถูกนำไปเลี้ยงสมาชิกที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ... ผลผลิตส่วนเกิน (surplus products) จะนำไปมอบให้แก่รัฐ (อาจเรียกว่า “ภาษีอากร” ที่จ่ายเป็นสิ่งของ) เพื่อแจกจ่ายให้แก่ผู้ทำงานในด้านการปกครอง การรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน และกลุ่มผู้ป้องกันศัตรูจากภายนอก เป็นต้น โครงสร้างทางเศรษฐกิจตั้งนี้จะไม่ถูกรอบงำด้วยอิทธิพลทางด้านการเมืองจากภายนอก ต่อมาเมื่อขอบเขตการค้าได้ขยายตัวกว้างขวางขึ้นทั้งในด้านจำนวนและมูลค่าของสินค้า รวมทั้งมีการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน ทำให้ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ เกิดมีชุมชนแบบเมืองขึ้นมา มีการผลิตสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมและ

การตลาด ทำให้ชุมชนลดความเป็นอิสระลงไปและต้องพึ่งพาอาศัยชุมชนอื่นมากขึ้น (Bottomore and Rubel: 1974, p. 121-125)

3. มาร์กซ์เชื่อว่า สังคมจะมีการพัฒนาเป็นขั้นตอนและแต่ละขั้นตอนจะมีลักษณะของโครงสร้างเชิงเศรษฐกิจที่ต่างกัน เช่น สังคมเผ่า สังคมทาส สังคมเจ้าขุนมูลนาย สังคมนายทุน และสังคมนิยม

ในสังคมเผ่า ทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยการผลิตเป็นของสมาชิกทุกคน ใครไปล่าสัตว์หรือหาของป่ามาได้จะนำมาแบ่งปันกันกินในหมู่พวกของตน คนจะช่วยกันทำมาหากิน เช่น เลี้ยงสัตว์และปลูกพืชผัก ที่ดินเป็นสมบัติของเผ่า ใครจะทำการเพาะปลูกบนที่ดินผืนไหนก็ได้ ในสังคมประเภทนี้มีการแบ่งงานกันทำน้อยมาก เพราะไม่ปรากฏว่ามีงานที่ต้องการความชำนาญพิเศษเลย ทุกคนสามารถเข้าป่าล่าสัตว์และปลูกพืชผักได้ ในขณะเดียวกันโครงสร้างทางสังคมมีลักษณะเป็นแบบครอบครัวขยายหลาย ๆ ครอบครัวรวมกัน ครอบครัวหลักจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้า ส่วนครอบครัวอื่น ๆ จะเป็นสมาชิกของเผ่า

ในสังคมที่มีการปกครองแบบรัฐ เป็นผลมาจากการรวมตัวของเผ่าต่าง ๆ (อาจจะรวมตัวกันโดยสันติวิธีหรือการรุกรานก็ได้ บริเวณที่ตั้งของเผ่าที่มีอิทธิพลมากกว่าก็จะกลายเป็นสังคมเมืองไป ส่วนเผ่าอื่น ๆ ก็จะเป็นสังคมบริวารและตั้งอยู่เรียงรายรอบเมืองนั้น สังคมชนิดใหม่นี้ คนจะมีทรัพย์สินส่วนตัวมากขึ้น ในขณะที่ทรัพย์สินบางส่วนยังเป็นของส่วนรวมหรือส่วนกลางอยู่ ประชาชนจะอาศัยแรงงานของทาสทำงานให้แก่ตน โครงสร้างของสังคมชนิดนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ ประชาชนและทาส

ในสังคมระบบเจ้าขุนมูลนายนั้นจะเกิดมีชุมชนเล็ก ภายในสังคมใหญ่ซึ่งอาจจะเรียกชื่อว่าเป็นแคว้นหรือมณฑลก็ได้ แต่ละแคว้นก็จะมีขุนนางปกครองและขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์ที่ประทับอยู่ในเมืองหลวง ขุนนางเหล่านี้จะเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดในแคว้นนั้นและจะแบ่งปันให้ชาวนาเป็นผู้ทำกิน หรือที่เรียกว่า "serfs" ทุกคนมีสิทธิที่จะมีทรัพย์สินสมบัติส่วนตัว สามารถทำมาค้าขายและทำงานด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนได้ โครงสร้างของสังคมชนิดนี้จะแบ่งคนออกเป็น 2 ชั้น คือ ขุนนาง กับ ข้าติดที่ดิน (serfs) หรือพวกชาวนานั่นเอง

สังคมในระดับต่อมาคือ สังคมนายทุน เกิดขึ้นเพราะคนเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติส่วนตัวมากขึ้นและใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นทุนเพื่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมผลิตสินค้า และทำธุรกิจประเภทต่าง ๆ ส่วนผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินก็จะต้องไปรับจ้างทำงานกับนายทุน ทำให้เกิดชนชั้นประเภทใหม่ขึ้นมาคือ นายทุนและกรรมกรหรือผู้ใช้แรงงาน

สังคมประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ จะปรากฏว่ามีการต่อสู้กันระหว่างชนชั้นอยู่ตลอดเวลา คนที่อยู่ในชนชั้นสูงกว่าจะแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ที่อยู่ในชนชั้นที่ต่ำกว่า ภาวะดังนี้ย่อมทำให้คนในชนชั้นที่เสียผลประโยชน์มักไม่พอใจและพยายามที่จะเปลี่ยนสังคมที่เป็นอยู่ให้เป็นสังคมใหม่ มาร์กซ์ทำนายว่า ในที่สุดทุกสังคมจะกลายเป็นสังคมคอมมิวนิสต์เมื่อได้ล้มเลิกระบบชนชั้นเหล่านี้ไปอย่างสิ้นเชิง

4. ในเรื่องของกำไรและต้นทุนนั้น มาร์กซ์กล่าวว่า มูลค่าของสินค้าที่ปรากฏในตลาดนั้นจะแยกออกจากต้นทุนการผลิต มูลค่าเหล่านี้จะมีลักษณะไม่แน่นอนและสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ มูลค่าที่กล่าวนี้จะปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อราคาของสินค้านั้นลดลงแต่นายทุนก็ยังดำเนินธุรกิจการซื้อขายสินค้านั้นได้ นั้นหมายความว่าราคาของสินค้าในตลาดจะเท่ากับราคาต้นทุนการผลิตบวกกำไร ซึ่งกำไรที่ว่ามีมูลค่ามากมายเกินกว่ากำลังงานที่ใช้ในการประกอบธุรกิจนั้นเสียอีก

ดังนั้น สิ่งที่ปรากฏขึ้นได้แก่ “มูลค่าส่วนเกิน” ซึ่งกลายเป็นผลกำไรนั่นเอง มูลค่าส่วนเกินนี้เกิดจากความสามารถของกรรมกรที่ใช้ในการผลิตแต่ผลประโยชน์กลับเป็นของนายทุนทั้งหมด นี่แสดงให้เห็นว่าชนชั้นนายทุนเอารัดเอาเปรียบและแสวงหาผลประโยชน์จากหยาดเหงื่อและกำลังงานของกรรมกร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กรรมกรทำงานหนักในการผลิตแต่ได้รับส่วนแบ่งจากธุรกิจอุตสาหกรรมนั้นเพียงเล็กน้อย ในขณะที่นายทุนได้รับประโยชน์อย่างมหาศาลจากการขายผลผลิตที่กรรมกรได้ผลิตขึ้น

5. มาร์กซ์เชื่อว่า การที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อให้ทุกคนในสังคมมีความเท่าเทียมกัน และปราศจากการเอารัดเอาเปรียบจากคนที่อยู่ต่างชนชั้นนั้น จะทำได้ด้วยการ “ปฏิวัติ” เพื่อล้มล้างระบบสังคมเดิมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ เขาจึงได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้นำการปฏิวัติของโลก

มีนักมานุษยวิทยาบางท่านใช้ทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์เป็นแนวทางในการศึกษา เช่น Emmanuel Terray (1972) Andrew Turton (1976) และในปี 1973 ได้มีการประชุมทางวิชาการสาขาวิชามานุษยวิทยาสังคมที่มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด ระหว่างวันที่ 4-11 กรกฎาคมและได้มีผลงานของผู้เข้าร่วมสัมมนาเล่มหนึ่งชื่อ “แนวการวิเคราะห์ตามทฤษฎีของมาร์กซ์และมานุษยวิทยาเชิงสังคม” โดยมี Maurice Block (1975) เป็นบรรณาธิการ และมีผู้ร่วมเขียนหลายท่าน เช่น Raymond Firth, Maurice Godelier, และ Jonathan Friedman เป็นต้น ข้อเขียนของนักวิชาการที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้มีทั้งที่เห็นด้วยและยึดแนวของมาร์กซ์เป็นหลักในการศึกษาและที่ไม่เห็นด้วยโดยเฉพาะข้อเขียนของศาสตราจารย์เรมอนด์ เฟิร์ธผู้ซึ่งกล่าวว่า “ที่นักมานุษยวิทยาให้ความสนใจในทฤษฎีของมาร์กซ์ก็น้อย เนื่องจากมีแนวความคิดพื้นฐานต่างกันมาร์กซ์ได้ยึดแนว

คิดว่าพฤติกรรมของมนุษย์มีรากฐานมาจากความสัมพันธ์กันทางด้านวัตถุประสงค์ส่วนนักมานุษยวิทยา กลับเห็นว่า ความสัมพันธ์ของคนในสังคมต่างหากที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในแง่ต่าง ๆ ซึ่งปรากฏออกมาในรูปสถานภาพ บทบาท และโครงสร้างทางสังคม” (จุดอนท้ายของข้อ 1) ด้วยเหตุนี้นักมานุษยวิทยาจึงให้ความสนใจในแนวความคิดของมาร์กซ์ไม่มากนักในยุคต้นของการศึกษาทางมานุษยวิทยา

เรมอนด์ เฟิรชยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า มาร์กซ์พยายามสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมขึ้นมาด้วยการจินตนาการและใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก เช่น การเกิดชนชั้น การขัดกันระหว่างชนชั้น การปฏิบัติ เป็นต้น แนวความคิดของมาร์กซ์มักจะนำมาใช้กับสภาพความเป็นจริงได้ยากเนื่องจากเหตุการณ์เหล่านี้จะเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปก็ต้องใช้เวลานานนับร้อยนับพันปี วิธีการดังนั้นนักมานุษยวิทยาได้ให้ความสนใจน้อยเพราะมักนิยมใช้ข้อมูลจริงในสังคมเพื่อสร้างทฤษฎีขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์เรมอนด์ เฟิรชได้เสนอความคิดเห็นว่า ปัจจุบันนักมานุษยวิทยาให้ความสนใจในการศึกษาสังคมชวานา สังคมเมืองก่อนอุตสาหกรรมและสังคมอุตสาหกรรมแล้ว สังคมดังกล่าวก็เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในแง่วัตถุมาก ดังนั้น จึงไม่น่าจะเป็นที่สงสัยเลยว่านักมานุษยวิทยาได้เริ่มให้ความสนใจในแนวการศึกษาของมาร์กซ์มากยิ่งขึ้น

จากการเสนอทฤษฎีและแนวความคิดในการศึกษามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจมา 4 กลุ่มดังที่เพิ่งกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า แนวทฤษฎีแต่ละทฤษฎีนั้นมีทั้งข้อดีและมีจุดอ่อนไปพร้อม ๆ กัน ผู้เขียนได้พยายามเสนอสาระสำคัญของแต่ละกลุ่มก่อน แล้วนำเอาข้อวิจารณ์ของผู้รู้ท่านอื่นที่ได้กล่าวโต้แย้งไว้มาเสนอต่อ ทั้งนี้ก็เพื่อจะให้ผู้อ่านได้เห็นข้อบกพร่องของทฤษฎีนั้น ๆ ผู้เขียนขอยอมรับว่าแนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าวนี้มีความสลับซับซ้อนและเข้าใจยาก ซึ่งจะต้องใช้ความพยายามอ่านอย่างช้า ๆ จึงจะพอเข้าใจ ยิ่งผู้ที่มีพื้นความรู้ทางมานุษยวิทยาไม่มากนักยิ่งต้องเพิ่มความพยายามมากขึ้นจึงจะสามารถรู้เรื่องแนวความคิดเหล่านี้ได้

อย่างไรก็ตาม การศึกษาทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจนี้จะก่อประโยชน์แก่ผู้สนใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัยทางด้านเศรษฐกิจในสังคมประเภทต่าง ๆ ข้อโต้แย้งที่ได้เสนอไว้จะเป็นประโยชน์ที่จะทำให้ได้ตระหนักถึงจุดอ่อนของทฤษฎีนั้น ๆ และสามารถคิดต่อไปว่าจะทำอย่างไรที่จะทำให้จุดอ่อนเหล่านั้นหมดไป ทั้งนี้ นอกจากจะทำให้การวิจัยได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุดแล้ว ก็ยังจะช่วยเสริมสร้างวิทยาการด้านนี้ให้มีประสิทธิภาพและมีผลดียิ่งขึ้น